

Vajkai Edina

Az identitáskeresés útján – a bevándorlók leszármazottai Franciaországban

A nyugatitól eltérő kulturális vonásokkal bíró emberek tömeges bevándorlása a napi események tükrében érthető módon vezető témát jelent az európai fórumokon. Franciaország pedig hagyományosan az egyik elsődleges célpontja az afrikai és közel-keleti migránsoknak. Az alapvető kérdés, miszerint integrálhatóak-e a nyugati társadalmakba az innen érkező tömegek, egyre többeket foglalkoztat a kormányzati elittől kezdve az egyszerű polgárokig bezárólag. Párizsnak történelmi helyzeténél fogva széles körű tapasztalatai vannak a potenciálisan felmerülő dilemmákat illetően. Ugyanez igaz persze magukra a bevándorlókra és leszármazottaikra is, akiknek a narratívája és az előttük tornyosuló kihívások vizsgálatunk alapkérdéseit vetik fel. Éppen ezért jelen tanulmány célja, hogy a főbb bevándorlási adatok és tendenciák ismertetését követően a bevándorlók leszármazottainak fogadtatását, helyzetét és problémáit vegye górcső alá. Megpróbáljon választ keresni arra a kérdésre, hogy pontosan milyen hozzáállás és milyen tényezők hatására alakul ki bennük az a feszültség, ami miatt – a befogadó társadalom egy bizonyos része felől érkező elutasításhoz hozzáadódva – lefelé tartó spirálba kerülnek. Ebből kifolyólag érdemes lehet feltérképezni azokat az okokat is, amelyek hozzájárulnak a már meglévő feszültségek szélsőséges módon történő eszkalálódásához.

Bevezetés

„A franciák az okai a nyomorúságnak. Ha az ember elfoglal egy országot és bemagyarazza az embereknek, hogy egyedül a francia életmód a helyes, akkor azt is tudomásul kell venni, hogy ha egyszer elmegy, akkor káoszt hagy maga után. Minket még hívtak, nem hívatlanul jöttünk. De még ma is jönnek újabbak, és Franciaországnak ezzel meg kell birkóznia.”¹ A fenti gondolatokat Emanuel, egy 74 éves, Franciaországban élő, mali származású férfi nyilatkozta még 2007–2008 táján. Hozzá kell tennünk ugyanakkor, hogy Franciaországnak nem csak az újonnan érkező és érkezett bevándorlók jelentette kihívásokkal és – lássuk be – problémákkal kell megbirkóznia. Felnőtt az a generáció, amelynek tagjai bevándorló szülők gyerekeiként, már francia földön születtek, és a szó hivatalos értelmében már nem számítanak bevándorlóknak, amiről azonban a közvélemény mintha nem venne tudomást. Noha sokan úgy gondolják, hogy nagyságrendekkel könnyebb helyzetben vannak, mint szüleik, ez az esetek nagy többségében nem így van. A szülők érkezésekor szükség volt munkaerőre, az állam, a gyárak és a vállalatok tárt karokkal fogadták őket, azonban évtizedekkel később – többek között a gazdasági helyzet és a termelési-szolgáltatási szektorban tapasztalható hangsúly-eltolódások miatt – ugyanezek a munkahelyek nem voltak és nincsenek felkészülve arra, hogy az újabb generáció(k) számára munkahelyet és ezáltal

1 Milborn, Corinna: *Európa, az ostromlott erőd. A bevándorlás fekete könyve*. Pécs, 2008, Alexandra, 103. o.

tal megélhetést biztosítsanak.² Részben ennek, illetve a „befogadó” társadalom egy része által tanúsított előítéletes attitűdnek köszönhetően ezek a fiatalok keresik saját magukat, boldogulásukat, keresik az identitásukat, és ezt a folyamatot sok esetben nem sikerül a mindennapi, normál mederben tartaniuk, és az így keletkező frusztráltság „jobb” esetben kisebb, rosszabb esetben sokkal jelentősebb, problémásabb helyzetekben nyilvánul meg.

A leszármazottak, az újabb generációk helyzetét nem lehet kizárólag önmagában vizsgálni, helyette célszerűbb az „első generációs” bevándorlók helyzetéből kiindulva tanulmányozni a különböző folyamatokat, tendenciákat, és ezeken keresztül az utódaik helyzetét, körülményeit, lehetőségeit.

Néhány számadat

A modern Franciaország történetében elsőként az 1851-es népszámlálási adatokat tekinti hivatalosnak a statisztikai intézet (*Institut national de la statistique et des études économiques – INSEE*), mert ekkor került fel első ízben a kérdőívre az állampolgárságra (*nationalité*) vonatkozó kérdés.³

A Franciaországba irányuló migráció intenzitása, összetétele és motivációja folyamatosan változott és változik még ma is, igazodva és alkalmazkodva a politikai (törvényi szabályozás változása), gazdasági (munkaerőhiány vagy -felesleg, gazdasági-pénzügyi szektor helyzete), társadalmi (családegyesítés) és környezeti (természeti katasztrófák) hatásokhoz, eseményekhez. Míg az 1800-as évek második felében főleg gazdasági célból érkeztek az országba többségében belga, észak-olasz és svájci bevándorlók, addig az első, de különösen a második világháború után a munkavállalási célú migráció vált dominánssá, aminek következtében valamelyest enyhíteni tudták a francia munkaerőpiacra nehezedő, munkaerőhiányból és demográfiai problémákból eredő nyomást.⁴ Később a körülmények kedvező alakulása utat engedett a családegyesítési célú migrációnak, azonban az 1973-as olajválság miatt Franciaország – többekkel egyetemben – kénytelen volt felfüggeszteni a bevándorlást könnyítő-segítő programjait. Az EU-bővüléseket követően szintén jelentős emelkedés volt tapasztalható, amit a 2008–2009-ben kezdődött pénzügyi-gazdasági válság – hasonlóan a 1973-as szituációhoz – jelentősen visszavetett.⁵

Annyi azonban elmondható, hogy a földrajzi (például a tengerparti fekvés) és történelmi okok (a volt gyarmatokkal mindmáig fennálló szoros kapcsolat) a kezdetektől fogva nagy hatással voltak a be- és kivándorlás alakulására. Elég csak arra a tényre gondolnunk, hogy jelenleg is a főbb küldő országok között szerepel az egykori gyarmat Marokkó, Algéria és Tunézia is. Ezzel összefüggésben érdekes adat lehet, hogy 1975-ben 3,4 millió külföldit tartottak számon Franciaországban, és közülük 710 ezren algériai származásúak voltak, ami igazolja a gyarmati kötődés, gyarmati múlt jelentőségét.⁶

2 M'Bodje Mamadou: *La deuxième, troisième ou quatrième génération?: Quelle intégration? Quelle citoyenneté? ritimo.org*, 2014. 10. 23.

3 Labbé, Morgane: *Internationalisme statistique et recensement de la nationalité au XIXe siècle. INSEE*, 2015. 05. 25.

4 Hamilton, Kimberley – Simon, Patrick – Veniard, Clara: *The challenge of French diversity. Migration Policy Institute & Institute National d'Études Démographiques (INED)*, 2004. november. (2013. 04. 25.)

5 *Histoire de l'immigration en France. La contribution des immigrés au développement économique et aux guerres françaises de 1850 à aujourd'hui*, Collectif des luttins, Version 1.0, janvier 2004. (2015. 01. 20.)

6 Kovacs, Stéphane: *France: 12 millions d'immigrés et enfants d'immigrés. Le Figaro*, 2012. 10. 10.

A legutolsó – 2012-es – népszámlálási adatok és az abból kiinduló elemzések érdekes képet festenek az ország bevándorlási helyzetéről, és alátámasztják a bevezetőmben foglaltakat, nevezetesen, hogy napjainkban egyre nagyobb figyelmet kell(ene) fordítani a már Franciaországban született leszármazottakra. Ezek szerint Franciaországnak 65 millió lakosa van, a bevándorlók nagy hányada Marokkóból, Algériából és Portugáliából érkezett, de manapság már egyre több közel-keleti, kínai és Maghreb-országbeli származású személyről beszélhetünk. Az összlakosságból 5,3 millióan bevándorlók, az ő leszármazottaik pedig 6,7 millióan vannak, ami összességében a társadalom 11%-át jelenti. Még árnyaltabb a kép, ha bizonyos korosztályokra szűkítünk: az első generációs bevándorlók aránya a 25 és 54 év közötti korosztályban 13 százalék, az ő leszármazottaiké pedig 13,5 százalék. Ha ez utóbbi kategóriában még tovább szűkítjük az életkorhatárokat, látható, hogy a 18 és 24 év közöttiek kategóriájában 20 százalék az arányuk. Statisztikailag eltérő megközelítéseket találhatunk, hiszen míg egyes elemzések nem tesznek különbséget a szülők küldő országa szerint, addig mások két csoportra osztják őket aszerint, hogy mindkét szülő bevándorló vagy csak az egyik.⁷

A bevándorló háttérrel rendelkezők a 24–54 év közötti korosztályban Európa egyes országaiban

	A 25 és 54 év közötti korosztály létszáma (millió fő)	Külföldön született „első generációs” bevándorló (a) (%)	„Második generációs” bevándorló		Az „első” és „második generáció” összesen (a+b+c) (%)
			Mindkét szülő külföldön született (b) (%)	Az egyik szülő külföldön született (c) (%)	
EU 27 összesen	209,3	12,2	2,1	2,9	17,2
Ebből:					
Németország	34,5	17,6	2,9	1,4	21,9
Ausztria	3,7	18,4	1,9	5	25,3
Spanyolország	21,3	19,1	0,2	0,9	20,2
Franciaország	24,2	13,1	5,8	7,7	26,6
Olaszország	25,9	10,6	0,1	0,9	11,6
Hollandia	6,9	15	2,7	5,8	23,5
Lengyelország	16,2	0,3	0,8	2,1	3,2
Portugália	4,7	10,6	0,4	0,8	11,8
Csehország	4,6	3	0,9	3,3	7,2
Románia	9	0,2	0	0	0,2
Egyesült Királyság	24,9	15,6	3,8	5	24,4
Svédország	3,6	16,2	2,9	6,7	25,8
A felsorolt 12 ország összesen	179,5	12,8	2,2	3	18

Forrás: insee.fr (saját szerkesztés)

⁷ Population immigré, Qui est combien? Histoire et origines, vie familiale. INSEE, 2015. 01. 16.

Franciaország jól érzékelhetően speciális helyzetben van: az európai országok között talán egyetlenként a bevándorlók leszármazottai többen vannak, mint felmenőik. Ezzel egy időben felmerülhet a kérdés, hogy az amúgy jelenleg pozitív demográfiai mutatók hol tartanak a bevándorlók nélkül. Egyes kutatók szerint a bevándorlási kedv csökkenése esetén is növekvő népességszámról szólnának a jelentések, mások viszont úgy gondolják, hogy a migráció radikális visszaesésével a demográfiai mutatók érezhető romlása is elkerülhetetlen.

Kérdéses pontok

A fenti adatokból következik, hogy Franciaországnak nemcsak az újonnan érkező és érkezett bevándorlók jelentette társadalmi, politikai, gazdasági kihívásokkal (és lehetőségekkel) kell szembenéznie, hanem különös figyelmet kell fordítania a leszármazottaik helyzetének rendezésére és lehetőség szerinti integrálására is. Mégis milyen területeken kell a bevándorlóknak és leszármazottaiknak nehézségekkel szembenézniük? Mivel a teljes spektrumot lefedő, minden területet érintő átfogó elemzésre terjedelmi korlátok miatt nincs lehetőség, ezért célszerű a bevándorlók és leszármazottaik munkaerőpiaci helyzetét, az oktatási rendszerben betöltött szerepét, az életszínvonalukat érintő lényeges pontokat, valamint a generációs különbségek-ből és a társadalomban elfoglalt eltérő helyükből fakadó jelenségeket, a többségi társadalomhoz való viszonyulásukat és a többségi társadalom hozzájuk való viszonyulását vizsgálni.

A munkaerőpiaci helyzet

Tartja magát az a nézet, hogy úgy a bevándorlóknak, mint a leszármazottaiknak számos előítéllettel és nehézséggel kell megküzdeniük, ha Franciaországban szeretnének élni és boldogulni. Ellentmondásokkal tarkított képet fest az IPSOS közvélemény-kutató cég 2013-ban, „*La France 2013 – nouvelles fractures*”⁸ (Franciaország – új töréspontok) címmel elvégzett és 2014-ben megjelentetett felmérése, amelyben nagy súllyal volt jelen a bevándorlással, bevándorlókkal kapcsolatos attitűdök vizsgálata. A munkaerőpiac és a bevándorlás összefüggéseivel foglalkozó kérdések között az alábbi kérdések és a rájuk adott válaszok szempontunkból a legérdekesebbek:

- Franciaországban a bevándorlók nélkül is elég munkaerő van. A megkérdezettek 73 százaléka értett egyet az állítással.
- A munkanélküliség csökkentéséhez mérsékelni kellene a bevándorlást. A megkérdezettek 46 százaléka válaszolt igennel erre a kérdésre.
- A bevándorlók nem veszik el a munkalehetőséget a „születésüktől fogva franciák” elől. A megkérdezettek 70 százaléka értett egyet a kijelentéssel.

Noha első ránézésre ellentmondásosnak tűnnek az eredmények, az ambivalencia könnyen feloldható néhány háttérinformációval. Ha általánosságban⁹ vizsgáljuk a munkaerőpiacra történő belépés lehetőségét, Franciaországban a bevándorlók nehezebben jutnak be magasabb képzési szintet igénylő munkahelyekre, és kétszer nagyobb körökben a

8 *France 2013 – Nouvelles fractures*. IPSOS, 2014. 11. 05.

9 Fontosnak tartom kiemelni, hogy a lehetőségek és adatok a küldő ország, a szociális és családi háttér, az anyagi lehetőségek, egyéni adottságok függvényében változhatnak. Ugyanez a helyzet az oktatás, az életszínvonal esetében és megannyi más területen is.

munkanélküliség, mint a „születésüktől fogva franciák” között. Franciaországban a hiányszakmák közé sorolják az informatikai szektor kínálta munkalehetőségeket (ide a migránsok a fentiek miatt kevesebb eséllyel kerülhetnek be), illetve a nehéz fizikai munkákat, az olyan feladatokat, amelyek elvégzését a franciák hajlamosak „alantasnak” tartani. Ez utóbbi vonatkozásában gondoljunk csak bele, hogy Párizsban szinte nagyítóval is nagyon nehezen találhatunk „születésétől fogva” francia taxisofőrt. E tények miatt a bevándorlók főleg a szolgáltatási szektorban és az építőiparban tudnak elhelyezkedni, és jelentős számban dolgoznak takarító- és biztonsági cégeknél. A férfiak esetében az építőiparban tapasztalható erős felülreprezentáltság, a nők körében a kertészeti és takarítócégeknél alkalmazottak mintegy 35%-a bevándorló, és az EU-tagállamokon kívülről érkezett férfiak háromszor annyian dolgoznak a vendéglátásban, mint az „őshonos” franciák.¹⁰

Oktatás és életszínvonal

A felmérésben teret kaptak az oktatási rendszerrel és az oktatás színvonalával kapcsolatos, illetve a bevándorlók és az oktatás viszonyához kötődő kérdések is. Ezt annál is inkább lényeges vizsgálni, mivel rengeteg, sok esetben hamis előítélet létezik a bevándorlók iskolázottságát illetően.

Nem normális, hogy az iskolai menzákon vallási meggyőződés szerint lehet menüt választani. A válaszadók 72 százaléka értett egyet az állítással.

Szintén a már említett IPSOS-felmérésben található a fenti állítás, ami részben az iskolai szektort, részben a vallási toleranciát érinti. A kérdések egy részénél megdöbbentően magas a negatív válaszok aránya, éppen ezért lenne érdekes – a 2015. január 7-én és 9-én Párizsban elkövetett fegyveres támadások fényében – újra feltenni ugyanezeket a kérdéseket. Ugyanitt olvasható, hogy az általános nézet szerint a bevándorlók és leszármazottaik az iskolában kevésbé sikeresek francia társaiknál. Ez azonban korántsincs így minden esetben, hiszen ez nagyban függ a szociális háttértől, a családi örökségtől vagy éppen a küldő országtól és az ott uralkodó viszonyoktól. Egy másik felmérés szerint a tunéziai és marokkói családokból származó lányok jobb eredménnyel érettségiznek, mint francia társaik, továbbá kimutatták, hogy akik Spanyolországot, Olaszországot és Portugáliát leszámítva az EU-ból érkeznek, sokkal nagyobb arányban szerzik meg az érettségit (86%), mint a „születésüktől fogva franciák” (68%). Törökország vonatkozásában ez az arány jóval alacsonyabb (39%), és a bevándorlók leszármazottai (61%) is elmaradnak tőlük.¹¹

Érdekes adat ezenfelül, hogy míg a felsőoktatásban 1990-ben 9% volt a bevándorlók aránya, addig ez az adat 2010-re 12%-ra nőtt. A doktori képzést illetően pedig megállapíthatjuk, hogy a képzésben résztvevők mintegy 41%-a nem francia állampolgár, és négytől részük az EU-n kívüli országokból érkezett.¹²

Az életszínvonal tekintetében jelentős eltérések mutatkoznak a franciákhoz képest: míg a befogadó társadalomban élők 13 százaléka él a szegénységi küszöb alatt, addig a bevándorlónál ez az arány 37 (!) százalék, viszont a leszármazottaik náluk valamivel jobb

10 Bouvier, Gérard: *Vue d'ensemble. Les descendants d'immigrés plus nombreux que les immigrés: une position française originale en Europe.* INSEE, 2012.2013. 10. 12.

11 Cassely, Jean-Laurent – Fleurot, Grégoire: *Immigration: les cinq enseignements de l'étude de l'Insee.* *slate.fr*, 2014. 11. 02.

12 Bouvier, Gérard: i. m.

helyzetben vannak, az ő esetükben „mindössze” 20 százalékos ez az arány. Ami ugyan még mindig jócskán elmarad az átlagtól, viszont a szüleikhez képest javuló tendencia tapasztalható. Ezeket az adatokat azonban minden esetben érdemes a küldő országokban jellemző életfeltételekhez hasonlítani, hiszen előfordulhat, hogy az otthoni viszonyokhoz képest Franciaországban jobban, jobb körülmények között élnek.¹³

Generációs különbségek, beilleszkedés, elfogadás (?)

Franciaországban külön problémakör a bevándorlók, de főként a leszármazottaik társadalomba való beilleszkedése, a társadalomhoz való viszonyuk. Szintén az IPSOS felmérésében találkozhatunk az alábbi kérdésekkel:

- A bevándorlók túl sokan vannak. A válaszadók 70%-a értett egyet az állítással.
- A bevándorlók általában nem tesznek erőfeszítéseket a beilleszkedésük érdekében. A megkérdezettek 55%-a válaszolt igennel.
- A bevándorlók könnyen beilleszkednek. A válaszolók 55 %-a értett egyet az állítással.

A fenti eredményekben némi ellentmondás tapasztalható, amit a bevándorlók és a leszármazottak könnyen úgy érthetnek, hogy „nem szeretünk titeket, nem akarunk titeket, de ne mondjátok, hogy nehéz ide beilleszkedni, mert nincs igazatok”.¹⁴

A probléma véleményem szerint nagyon sok esetben abban rejlik, hogy az úgynevezett többségi társadalom még akkor sem hajlandó őket franciaként, „sajátjukként” kezelni, ha amúgy már megkapták vagy megszerezték a francia állampolgárságot.

Amikor a politika, a média és a társadalom azt veti a szemükre, hogy nem franciák és ne is akarjanak azok lenni, könnyen válságba sodorhatja őket mind egyéni, mind közösségi szinten.

Nicolas Sarkozy belügyminiszterként és később köztársasági elnökként is a bevándorlással kapcsolatos keményvonalas nézeteiről volt ismert. Az ő nevéhez fűződik többek között a szelektív bevándorláspolitikai (*immigration choisie*) bevezetése, aminek alapja az volt, hogy a jó (anyagi) háttérrel rendelkező bevándorlókat tekintette kívánatosnak az ország területén belül. Egyik nyilatkozatában a „*La France – tu l’aimes, ou tu la quittes*” (Ez Franciaország, megszoksz vagy megszöksz)¹⁵ mondata röviden és tömören foglalja össze a migrációval kapcsolatos véleményét.

A politikai elutasítás másik példája nem is olyan régi: 2014 decemberében a marseille-i Front Nationale egyik képviselőjének kezdeményezésére Mikulás-napi ünnepséget szerveztek a helyi gyerekeknek. A meghívó azonban tartalmazott egy érdekes kitétel: minden gyermeket szeretettel várnak, azonban a belépés feltétele az, hogy a szülei rendelkezzenek francia lakcímkártyával és papírokkal. Ennek értelmében például a bevándorlók gyermekei sem látogathatták volna az előadást. A nagy felháborodás hatására később a párt és az ominózus képviselő visszakozott. A szélsőjobboldali párt híresen kirekesztő hozzáállása nemcsak a „mezei bevándorlókkal”, hanem a vallási kisebbségekkel (például a muzulmánokkal) szemben is többször megnyilvánult.¹⁶

¹³ Uo.

¹⁴ Coudroy, Thibault: Pour 70% des Français il y a trop d'étrangers en France: le sondage qui tue. *L'Obs*, 2014. 10. 12.

¹⁵ VIDEO. Sarkozy en 2006: „La France, tu l'aimes ou tu la quittes”. *L'Obs*, 2015. 01. 23.

¹⁶ Marseille: l'invitation au spectacle de Noël de la mairie FN fait polémique. *Le Parisien*, 2014. 12. 13.

Látni kell ugyanakkor, hogy a szóban forgó réteg tulajdonképpen az egyenlőség és a könnyebb boldogulás reményében veszi fel, szerzi meg a francia állampolgárságot, a szándék tehát (legtöbb esetben) megvan a beilleszkedésre. A leszármazottak azonban különösen nehéz helyzetben vannak, hiszen ők már sokkal kevésbé kötődnek (ha kötődnek) a küldő országhoz, és a többségi társadalom ellenállását látva sokkal nehezebben tudnak azonosulni a francia értékekkel. Ez a megosztott helyzet (gyakran a „se ide, se oda nem tartozom” vagy a „ha ennyire elutasítanak, akkor minék küzdjek” érzése) ambivalens érzelmeket szülhet bennük, ami a későbbi problémák forrása lehet.

Franciaországban többféle megnevezéssel különböztetik meg egymástól egyrészt a bevándorlókat, másrészt a leszármazottaikat és az „őshonos” franciákat. A „*premiere génération des immigrants*” egyértelműen az első generációs bevándorlókat takarja, a „*français de naissance*” az őshonos franciákat jelöli, míg a bevándorlók leszármazottaira többféle kifejezést használnak. A „*jeunes issus de l’immigration*” (bevándorlásból származó fiatalok), a „*jeunes d’origine étrangère*” (idegen/külföldi származású fiatalok), a „*générations nouvelles issus de l’immigration*” (bevándorlásból származó új generáció) vagy éppen a „*deuxieme génération*” (második generáció) egyaránt használt terminológia. Ugyanakkor egyes megnevezések már magukban hordoznak, hordozhatnak egy olyan negatív felhangot, megkülönböztetésre való hajlandóságot, ami – szélsőséges esetben – már önmagában megnehezítheti a beilleszkedést. Érdeemes mindemellett megjegyezni, hogy a „*bevándorlók leszármazottainak*” egy része (akikre a fenti kifejezéseket alkalmazzák) már francia állampolgársággal rendelkezik vagy közel áll annak megszerzéséhez.

Mindazonáltal a tanulmányban a könnyebb megértés és elkülöníthetőség érdekében a „*születésétől fogva francia*” és az „*őshonos francia*”, valamint a „*bevándorlók leszármazottai*” kifejezéseket fogom alkalmazni.

Az ilyen különbségtételt sok esetben igen pejoratív narratívával tálalják, ami szintén nem kedvez e fiatalok beilleszkedésének. Az elutasító hozzáállás, a be nem fogadás, a franciaként el nem fogadás fokozatosan korbácsolja fel az indulatokat ezekben a fiatalokban, és az sem teszi könnyebbé a helyzetüket, hogy sok esetben a külvárosokban, azoknak is az „elgettósodott” részein élnek.

Ez tulajdonképpen egy magát gerjesztő folyamat: a szélsőséges példákat látva a többségi társadalom egyre inkább elutasítónak válik, és ezek a fiatalok, akármennyire szeretnének is beilleszkedni, ezt látva fokozatosan veszítik el a beilleszkedés iránti motivációjukat.

Élet a külvárosokban – fiatalként

A külvárosi negyedek létrejötte egy érdekes és tanulságos folyamat eredménye volt. Többnyire az 1950-es években kezdődtek az építkezések, amelyek a növekvő létszámú lakosság elhelyezésére jelentettek volna megoldást. A megcélzott réteg ekkor a középosztály volt. Az építkezések során azonban idővel főként pénzügyi, finanszírozási problémák adódtak, amelyeknek az ellensúlyozására elkezdtek egyrészt a lakások számát növelni (ami túlszűfolttságot eredményezett), részben pedig a fontos, de valamelyest nélkülözhető közintézmények létrehozásával kapcsolatos beruházásokat felfüggeszteni. Ezek a tervezettnél rosszabb közlekedési és egyéb infrastrukturális körülményeket eredményeztek, ami a megélhetést, a munkavállalást és a boldogulást sokkal nehezebbé tette. Ennek eredményeképpen a középosztály fokozatosan hagyta el a külvárosi területeket, és költözött vidékre vagy másik kerületekbe, helyüket pedig egyre inkább átvették az azóta is ott élő bevándorló családok. Az egyik ilyen közismert külvárosi rész Val-Fourré. *Forrás: Mantes et Mantes-la-Ville de 1789 à nos jours, Troisième partie, 50 ans d’histoire, 1939-1989, GREM (Groupe de recherches et d’éditions mantaises)*

A bennük folyamatosan gyűlő indulat, elkeseredettség, kétségbeesés enyhébb esetben „csak” olyan, kisebb kaliberű esetekben nyilvánul meg, mint például a 2001-es Franciaország–Algéria válogatott barátságos labdarúgó-mérkőzés, ahol a már francia állampolgárságot szerzett, de algériai származású fiatalok kifütyülték a francia himnuszt.¹⁷ (Ilyen eseményekre a 2007-ben Marokkó és 2008-ban Tunézia elleni barátságos mérkőzésen is sor került. A francia hatóságok egyébként azt a szabályt hozták, hogy az ilyen esetekben azonnal félbe kell szakítani a himnuszt, hogy a jelenlévő politikusok, vendégek azonnal elhagyhassák a helyszínt.)¹⁸

Az eddigi legsúlyosabb (de a maga nemében korántsem első) eseménysorozatot szempontunkból a 2005-ös, majdnem három héten keresztül tartó zavargások jelentették, amikor mindennaposak voltak a tüntetők és rendőrök közötti összecsapások, a rongálások, fosztogatások, autók felgyújtása. A helyzetet még inkább súlyosbította, hogy Sarkozy akkor még belügyminiszterként „racaille”-nak, azaz csőcseléknek nevezte a dühös tömeget. Mintegy megerősítve a fentebb taglalt hozzáállást, kijelentette, hogy minden, a zavargásokban részt vevő külföldit ki kell utasítani az országból. Azonban utóbb kiderült, hogy a zavargásokban részt vevők mintegy 94 százaléka francia állampolgár volt, többségük bevándorlók gyermekeként már Franciaországban született.

A zavargássorozat kapcsán felmerültek az okokat kereső kérdések. A *Spiegel* című napilap egyenesen „Párizs kapui előtt zajló intifádát” vizionált, utalva ezzel arra, hogy esetleg vallási indíttatás állhat az események mögött, mások pedig hatalmas, szervezett, központilag irányított eseménysorozatról beszéltek. Később francia titkosszolgálati jelentések cáfolták mindkét elképzelést, és arra a következtetésre jutottak, hogy az az időszak egyáltalán nem volt szervezett, sokkal inkább a bevándorlók leszármazottainak öntudatra ébredése állt az események mögött, felszínre tört az erős identitástudatuk, a fő kiváltó okok között pedig hiába keresünk bárminemű vallási indíttatást, az sokkal inkább a ki-rekesztettek társadalmi helyzetéből fakadt: „... társadalmi lázadás, azon fiatalok sikolya, akiket külföldinek tartanak, miközben ők elismerésre vágnak”.¹⁹

„Ez semmi sem volt. Ez a lázadás szervezetlen és spontán volt, csak egy kitörés. Hiányzott az egység. Ha majd egyszer megszervezzük magunkat, akkor majd meglátják, mit jelent az, ha Franciaország ég.”²⁰ A már hivatkozott Milborn-könyvben az egyik, zavargásokban részt vett fiatal szavai jól tükrözik a bennük uralkodó elkeseredettséget, helyzetük nehézségét, és talán az indítékokba és mögöttes okokba is némi bepillantást engednek.

Az államnak (és a kormányoknak) a külvárosokban élő bevándorlókkal és „második generációs” fiatalokkal szemben tanúsított további hozzáállása kívánnivalót hagy maga után. Érdemes megfigyelni, hogy (jelen esetben a francia) állami retorika milyen viszonyban van a gyakorlattal. Míg a hivatalos verzió szerint az a francia, aki franciául beszél, ismeri és tiszteltben tartja a francia kultúrát, valamint vallja a francia értékeket, s bizonyos fórumokon maguk a vezetők is pozitívan nyilatkoznak bevándorlási kérdésekben, addig a tanulmányban is vázolt gyakorlat ezzel némileg ellentétben áll. Itt elég Sarkozy 2005-ös

17 MATCH FRANCE-ALGÉRIE, Contre-enquête sur un fiasco. *L'Express*, 2014. 11. 17.

18 Après la Marseillaise sifflée à France-Tunisie, Sarkozy convoque le président de la FFF. *Le Point*, 2014. 11. 07.

19 Milborn, Corinna: i. m. 151–152. o.

20 Uo. 145.o.

kijelentéseire, az IPSOS-felmérés eredményeire vagy egyes politikusok, pártok megnyilvánulásaira gondolunk.

Egy kicsit árnyalva a képet, és némi pozitív kicsengést biztosítva a tanulmánynak, a 2015. januári merényletekhez kapcsolódva mindenképpen meg kell említeni Lassana Bathily esetét. Ő volt az a mali származású, 2006 óta bevándorlóként Franciaországban élő személy, aki a kóser boltban történt túszejtés során több ember életét is megmentette. Ő a francia állam köszönete jeléül nem sokkal ezt követően megkapta a francia állampolgárságot.²¹

Összegzés

Franciaország meglehetősen speciális helyzetben van a bevándorlási kérdések tekintetében. A legutóbbi népszámlálás adatai szerint a lakosság mintegy 8%-a első generációs bevándorló, ami egyes korosztályokra lebontva még magasabb számot mutat. Ez részben földrajzi (tengerek, szomszédos országok, területek), részben pedig történelmi okokra vezethető vissza. A történelmi, azaz jelen esetben a gyarmati múlt azonban nemcsak az első generációs bevándorlók számában érezteti hatását, hanem automatikusan a leszármazottaik tekintetében is, akik már Franciaországban születtek, és az esetek nagy részében már megszerezték, megkapták a francia állampolgárságot. A sok esetben „második, harmadik generációként” emlegetett bevándorlók leszármazottai 2012-es adatok szerint (arányaiban) már többen vannak, mint felmenőik, amivel Franciaország egészen egyedülálló helyzetben van Európában. Ez maga után vonja azt is, hogy a francia kormánynak nemcsak az első generációs migránsokkal kell foglalkoznia, hanem a leszármazottaik integrációját és boldogulását is figyelemmel kell kísérnie. Még ha nem is vettek részt a „migrációs mozgásban”, annak hatásai nagyban befolyásolják szemléletüket, mindennapi életüket és a társadalomban elfoglalt helyüket is. Mivel ők a szüleik küldő országához már nem, a fogadó országhoz, társadalomhoz még nem kötődnek annyira, mondhatni kényes helyzetben vannak. Sok esetben hátránnyal indulnak, hiszen a munkaerőpiacon, a lakhatási és életfeltételek kérdésében vagy éppen az oktatásban – pusztán származásuk miatt – többnyire előítéletekkel kell megküzdeniük. Ezáltal elindul egy „öngerjesztő folyamat”, azaz hiába tesznek kísérleteket a beilleszkedésre, a társadalom a kirívó, negatív példákban indul ki, és elutasítja a beilleszkedni kívánókat is, akikben egyre nő a feszültség, és érlelődik a gondolat, hogy „ha nem akarnak engem, akkor én miért is akarjak beilleszkedni”.

A változásnak két fronton kell elindulnia: az államnak változtatnia kellene a propagált retorika és a gyakorlat közötti egyensúlytalanságon, eltérésen, és célszerű lenne egy hatékony, a fenti problémák kezelését célzó rendszer kifejlesztése. Másfelől a lakosság gondolkodásmódjára való ráhatással is sokat lehetne elérni. Ami azonban a legfontosabb: mind-egyik fél együttes, változás és változtatás iránti szándékára van szükség, mert e nélkül nem fog működni.

²¹ *Attentats: Lassana Bathily, héros de la porte de Vincennes, sera français ce mardi. Metro News, 2015. 01. 21.*